

Teorie sociálních věd a jejich vztah k pedagogickému výzkumu

Miroslav Dopita

Olomouc, 8. září 2014

Struktura příspěvku

1. Inspirace
2. Vymezení pojmů
3. Otázky a odpovědi
4. Funkce sociální teorie v pedagogickém výzkumu
5. Závěr

1. Inspirace

„... výchova je neobyčejně sociální věc jak ve svých zdrojích, tak ve svých funkcích ...“

Émile Durkheim (1956 [1903], s. 114)

„... exkluzivní funkcí školy je služba společnosti.“

Richard Pratte (1987, s. 469)

2. Vymezení pojmů

Teorie

„...systém zobecněného poznání, vysvětlení určitých stránek skutečnosti, logická konstrukce, s jejíž pomocí se ze základních principů vyvozují důsledky.“

Stručný filosofický slovník (1966, s. 449)

Sociální teorie

„... je definována jako studium vědeckých způsobů myšlení o sociálním životě.“

Austin Harrington (2006, s. 27).

*„ ... **sociální teorie** popisují širokou škálu filozofických, ekonomických, historických, jazykových, sociálně psychologických a literárních argumentů vytvořených západními učiteli v 19. a 20. století v reakci na období sociálních dějin známých jako modernita.“*

Mark Dressman (2008, s. 3-4)

Praxe

Praxe se odehrává v sociální realitě a praktici mají různé cíle, úmysly a záměry, jimiž je praxe regulována a k jejichž dosažení přispívá.

„V pedagogice je praxe horizontem, cílem teorie.“

Moacir Gaddoti (1996, s. 7)

Výzkum

„Výzkum je proces kroků používaných při sběru a analýze informací ke zvýšení našeho porozumění tématu nebo problému. V obecné rovině se výzkum skládá ze tří kroků: 1) Představení výzkumné otázky. 2) Sběr dat k odpovědi na otázku. 3) Prezentace odpovědi na otázku.“

John W. Creswell (2012, s. 3)

Pedagogický výzkum

*„Výzkum v edukaci je oblast bádání zaměřená na rozvoj znalostí v oblasti edukace a procesů učení a rozvoje nástrojů a metod potřebných pro podporu tohoto úsilí. Výzkumníci v této oblasti zkoumání mají za cíl popsat, pochopit a vysvětlit, jak probíhá učení v průběhu celého životního cyklu a jak formální a neformální edukační procesy ovlivňují učení, jeho uskutečňování a schopnost vést produktivní život. Výzkum v této oblasti je realizován na úrovni analýzy jedinců, situací, institucí a sociální struktury. **Jednotícím účelem výzkumu edukace je vytvořit kumulativní a solidní znalosti o lidských a sociálních procesech se zásadním významem pro jednotlivce, skupiny a celou společnost.**“*

American Educational Research Association

Vztah teorie a praxe v pedagogice

V českém prostředí v pedagogických časopisech, byl vztah teorie a praxe diskutován z pohledu:

- pedeutologického (Višňovský, Kaščák, Pupala, 2012)
- filozofického (Koťa, 2012)
- různých dimenzí kurikula (Maňák, 2011)
- diskursu (Švaříček, 2013)
-
-

3. Otázky a odpovědi

Otázka I.

Jaké je místo sociálních teorií v pedagogickém výzkumu?

Odpověď I.

Zpřítomňování relevantního kumulativního poznání minulosti.

- Průvodní listiny.
- Afnita.
- Opora.
- Disciplinovanost a obezřetnost.
- Stabilita diskursu.
-

Spouštěče nových úvah o současné sociální realitě.

- Impulsy
- Vzor intelektuální práce
- Komentování klasiků
-
-

Robert King Merton (2000, s. 61-63).

Otázka II.

Proč používat sociální teorie v pedagogickém výzkumu?

Odpověď IIa

Pedagogický výzkum je řečnickým jednáním.

- teorie řečových aktů Johna L. Austina (1962) a
- teorie komunikativního jednání Jürgena Habermase (1981)

Odpověď IIb

- Žádná data nemluví sama za sebe.

Společenskovední výzkum výchovy krys by měl relevantnější závěry, kdybychom se jich mohli zeptat.

Kámen výzkumníka za interpretaci svého tvaru neuhodí.

Odpověď Ilc

Odpověď v podobě praktických maxim vědy nabízí i britský filosof Stephen E. Toulmin (2003, s. 80)

- žádný formalismus nemůže interpretovat sám sebe,
- žádný systém nemůže potvrdit sám sebe,
- žádná teorie nemůže vysvětlit samu sebe,
- žádná reprezentace nemůže ukázat na sebe samu,
- žádný jazyk nemůže přiřazovat významy svým výrazům.

4. Funkce sociálních teorií v pedagogickém výzkumu

Sociální teorie jako

- a) předpoklad
- b) lupa
- c) narativní opora
- d) dialektická opora

a) Sociální teorie jako základní předpoklad

- Sociální a psychologické aspekty volby povolání
- Sociální patologie
-
-

b) Sociální teorie jako lupa

- Mezigenerační učení
- Multikulturalita
- Organizační učení
-
-

c) Sociální teorie jako narativní opora

- Interakce rodiny a školy
- Gender ve výchově a vzdělávání
-
-

d) Sociální teorie jako dialektická opora

- Socialistická pedagogika
- Vzdělávací politika
-
-

4. Závěr

- Sociální teorie se snaží studiem a výzkumem o poznání, popis, pochopení a interpretaci sociálních jevů každodenního života.
- Někteří pedagogové se snaží (někdy bez podrobného prozkoumání a poznání) sociální jevy měnit.

Sociální teorie mohou pomoci lépe poznat předmět zkoumání pedagogického výzkumu.

Pedagogický výzkum může přispět k ověření sociálních teorií.

Literatura

- CRESWELL, John W. *Educational Research. Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. London: Pearson, 2012.
- DRESSMAN, Mark. *Using Social Theory in Educational Research*. Oxon: Routledge, 2008.
- DURKHEIM, Émile. *Education and Sociology*. Glencoe: The Free Press, 1956 [1922, 1903].
- GADOTTI, M. *Pedagogy of Praxis. A dialectical philosophy of education*. New York: SUNY Press, 1996.
- HALASZ, Judith R., KAUFMAN, Peter. Sociology as Pedagogy: How Ideas from the Discipline can Inform Teaching and Learning. *Teaching Sociology*, 2008, roč. 36, s. 301-317.
- HARRINGTON, Austin a kol. *Moderní sociální teorie*. Praha: Portál, 2006.
- KOŤA, Jaroslav. Traktát o vybraných problémech teorie a praxe v oblasti pedagogických věd. *Pedagogická orientace*, 2012, roč. 22, č. 3, s. 336-352.
- MAŇÁK, Josef. K problému teorie a praxe v pedagogice. *Pedagogická orientace*, 2011, roč. 21, č. 3, s. 257-271.
- MERTON, Robert King. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000.
- PRATTE, Richard. Schooling and Society: Then and Now. *Theory into Practice*, 1987, Vol. 26, Educational Perspectives, Then and Now (Special 25th Anniversary Issue, 1962-1987) (Dec., 1987), pp. 469-471.
- *Stručný filosofický slovník*. Praha: Svoboda, 1966.
- ŠVAŘÍČEK, Roman. Konec pedagogiky: kritický esej. *Studia paedagogica*, 2013, roč. 18, č. 2-3, s. 55-72
- TOULMIN, Stephen E. *Return to Reason*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
- VIŠŇOVSKÝ, Emil, KAŠČÁK, Ondrej, PUPALA, Branislav. Pedagogický dualizmus teoretického a praktického: historické pozadie a súčasné ilúzie. *Pedagogická orientace*, 2012, roč. 22, č. 3, s. 305-335.
- WEIZSÄCKER, C. F. von. Čas, fyzika, metafyzika. In *Člověk v moderních vědách*. Praha: Filosofický ústav ČSAV, 1992, s. 7-27.

Děkuji za pozornost!

Kontakt:

miroslav.dopita@upol.cz

Znám astronoma, který je už dnes starý. Vyprávěl mi, že před rokem 1933 vedl dlouhé rozhovory o vědách s přítelem, sociologem, který - jak bylo tenkrát obvyklé - byl také filosof. A stále se přeli.

Sociolog řekl: „Vy přírodovědci máte panské vědění, manipulátorské vědění, chcete vidět svět tak, jak jej lze tvořit a měnit. Naproti tomu my v humanitních vědách chceme člověku pouze porozumět.“

Nato řekl astronom: „Ale milý příteli! Znám Vás přece dobře. Mluvíte o společnosti s velkou vášní, chcete pořád společnost měnit. Viděl jste někdy, že já bych chtěl měnit hvězdy? Vy můžete svým vlivem měnit společnost. Myslíte si, že astronom se domnívá, že může měnit hvězdy?“